

## NIEPRAWY (94) ai

**nieprawy** (83), **niepraw** (11).

*W pisowni łącznej* (64), *w rozłącznej* (30).

*e jasne; w formach złożonych a jasne, w formach niezłożonych a pochylone.*

*comp* nieprawszy (1).

*sg m N* nieprawy, nieprawszy (17), nieprãw (11); ~ (*attrib*) nieprawy (6). ~ (*praed*) nieprãw (11) *LibLeg, MetrKor, RejJóz, RejPos, ModrzBaz, Oczko, SkarŻyw CzechEp, GórnRozm, ActReg, KlonWor*, nieprawy (3) *KrowObr, RejZwierz, KochPs*. ◊ *G* niepraw(e)go (5). ◊ *D* nieprawemu (3); -emu (1), -(e)mu (2). ◊ *A* niepraw(e)go (5). ◊ *I* nieprawym (2) *GliczKsiąż, KrowObr*, niepraw(e)m (1) *HistRzym*. ◊ *f N* nieprawã (5), niepraw(a) (1). ◊ *G* niepraw(e)j (2). ◊ *A* nieprawã (3). ◊ *n N* niepraw(e) (4). ◊ *G* nieprawého (6); -ého (1), -(e)go (5). ◊ *A* niepraw(e) (2). ◊ *I* nieprawym (1). ◊ *pl N m pers* nieprawi (11). *subst* niepraw(e) (1). ◊ *G* nieprawych (3). ◊ *D* nieprawym (2). ◊ *A m pers* niepraw(e) (1). *subst* nieprawie (4); -e (1), -(e) (3). ◊ *I m* nieprawémi (4); -émi (2), -(e)mi (2).

*Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVII (z Cn, XVIII) – XVIII w.*

### 1. Niezgodny z prawem (59) :

**a.** *Postępujący niezgodnie z prawem boskim i ludzkim; niemoralny, występny, grzeszny; impius, iniquus Vulg; pravus PolAnt; impurus Mącz* (45) : *MetrKor* 46/47; *RejJóz* L4v, P3; *Dárow* od ludzi nie prãwych/ nie pochwała nawyżłły/ áni pãtrza ná ofiãry złośliwych: áni dla wielkoćci ofiar ich złutuie fie nád grzechy ich. *Leop Eccli* 34/23; *Mącz* 332c; siła cierpiã w boju [*Trojanie i Grecy*] Prze mã zwadę i zaszcie a prze nieprawego Aleksandra początek. *KochMon* 22; Y ten ktorego powabiãią [= *wyzwany na pojedynek*]/ nie praw [*Neque vero qui provocatur crimine vacat*]: iefli fię nieućiecie do inłzego lekãrłtwã/ to iefł/ do praw pólpolitych *ModrzBaz* 63; *KochPs* 39, 92; *GórnRozm* B3v [2 r.].

*nieprawy komu* (9): *LibLeg* 7/34; *RejJóz* P2; *RejPos* 53v; gdyż lye lepiéy łam ma znãć/ y to co mu łzkodzi/ álbo pomaga/ vpãtrowãć/ niźli my [...] á iefli tego nie vpãtruie/ iedno tãk iãkoby ná fort żywie/ wierę łobie nie praw. *Oczko* 24v; *KochPs* 6; *ActReg* 140; Teraz o tych powiedzmy/ Co ludziom nie prãwi/ Pod tytułem fortuny/ gdy fię iãfno łtãwi. Naprzod łã kołtyrowie *KlonWor* 72, 50, 66.

*Ze zdaniem dopełnieniowym* (2): ktory áćz wtym nie praw/ iłz vchã dawał chytrym złym ludziom: włzãkze nieprawdã ich około náuki/ niczym fię nie pomazał *SkarŻyw* 389; *GórnRozm* D2.

*W połączeniu szeregowym* (1): Przes Moizelzã zgory Synai iefł zakon przyniełion/ ktory żadnego tżłowiekã ożywić/ áni prãwym vtzynieć niemoże przed Bogiem/ ále kozdego tżyni nieprãwym/ y łmierćci wietzney godnym y winnym *KrowObr* 43v.

*W przeciwstawieniach*: »prawy (2), bez przygany, przystojnie, sprawiedliwy ... nieprawy« (5): *KrowObr* 43v; *Leop Deut* 25/1; *BudNT Philipp* 2/15; Co noc/ to rozbiãraycie dnia przelzłego łprãwy/ Tom przyłtoynie vczynił/ tum Bogu nieprãwy. *KochPs* 6; *CzechEp* 74.

*Szeregi*: »nagorszy i nieprawszy« (1): Y odpowiadãiąc kãżdy mãż co nagorłły y nieprãwłły [*uir pessimus et iniquus*] z onych mãżow ktorzy z Dawidem byli/ rzekł *Leop 1.Reg* 30/22.

»odmienny a nieprawy« (1): Nie bãdźcie iãko ci młodźzy Grekowie brãcia wãłzy/ ktorzy [...] z kołciółem Bożym/ nigdy nic łtãtecznie nie trzymãli/ ále odmienni á nie prãwi/ przeciw S. Zborem [!]/ [...] niezłzywãnã fukienkę Chryłtufowę rozdzierãli *SkarJedn* 333.

»nieprawy a przewrotny« (1): Abyście byli bez przygány/ y łzczyrzy/ dzieci Boże nie nagánione/ wpośrodku rodu niepráwego á przewrotnego [*pravae et perversae*; złego y przewrotnego *WujBib*]. *BudNT Philipp* 2/15.

»winny a nieprawy« (1): kogo obaczy być łpráwiedliwego/ themu łpráwiedliwości gorę przykaze: á kogo obaczá winnego á niepráwego [*quem ... esse ... impium*]/ tego zdádzą winnym. *Leop Deut* 25/1.

*W przén* (1) : A gdy był s krolełtwá wypędzon/ przyiął go brát Attreus do łiebie nie práwym łercem/ kázal iego łyny powárzyć/ y czełtował go *BielKron* 26v.

**a.** *W funkcji rzeczownika: przestępcá, winowajca; grzesznik, bezbożnik* (16) : [*Ligurgus*] prawa wiele wftanowił, to iefth aby nie práwym był pobran wżyciek łtatek łrebro złoto *BielŻyw* 26; Bo ktorzy łię z niepráwych rodzą łynowie/ łá łwiadkowe niepráwości przeciwko rodzicom *Leop Sap* 4/6; Y przełłádował niepráwe pilnie łie o nich bádáiác *Leop 1.Mach* 3/5, *Iob* 18/21, 29/17; *BudBib Iob* 31/3; *GostGosp* 162; Y wypełniło łię piłmo/ ktore mowi: Y z niepráwemi łeft policzony [*Et cum iniquis reputatus est Vulg Mar* 15/28; A ze złoczyńcámi łeft policzon. *WujNT*]. *LatHar* 713; Bo powiádam wam/ iż łefzcze to/ co nápiłano/ trzebá áby łię we mnie wypełniło: Y z niepráwemi łeft policzony [*Et cum iniquis deputatus est Vulg Luc* 22/37; Y policzon łeft miedzy złośnikámi *WujNT*]. *LatHar* 718.

*W przeciwstawieniach:* »prawy (4), cnotliwy, dobry, sprawiedliwy ... nieprawy« (7): Tákoć zły człowiek z dobrego/ Wnet vcżyni nie práwego *BierEz* M2; *ComCrac* 19; *KrowObr* 44; Miáłtho łpráwiedliwego/ będzie dan grzełłny/ á miáłto práwych/ niepráwy. *Leop Prov* 21/18; *CzechRozm* 218; Tám płácić będę dobrze cnotliwemu/ Złe niepráwemu. *KochPs* 111, 16.

**b.** *Wynikający z przekraczania prawa, przykazań, z bezprawia; iniquus Vulg; illegitimus Mącz* (14) : Głós był łlyłłan po drogách/ płácź/ y krzyk łynow łráelłkich: że niepráwą vcżynili drogę łwoię/ zápámiętali Pána Bogá łwego. *Leop Ier* 3/21, *Lev* 19/15, 35, *Is* 1/13; *Illegitimus*, *Niepráwy*/ ná przeciwko zakonny/ niesłufzny. *Illegitimus filius*, Bękárt. *Mącz* 190c; Prołząc od Antyochá corki iego/ łádem niepráwem łtráciłem był łzyię *HistRzym* 26v; *SkarŻyw* 352.

*Wyrażenie:* »prawo nieprawe« (2): Biádá tym ktorzy łtáwiá práwá niepráwe [*qui condunt leges iniquas Vulg Is* 10/1]/ y piłząc niespráwiedliwość piłzá/ áby vcíłnęli vbogie ná łádách *SkarKazSej* 696, 696a.

**a.** *Dotyczący związku pozamałżeńskiego; nieślubny; iniquus Vulg; adulterinus, non legitimus, naturalis, nothus Cn* (5) : powyadamy/ że płód nyepráwy nye telko v ludzi/ ále theż y v Bogá máło co myeyłcá ma. *GliczKsiąź* B4v.

*Wyrażenia:* »nieprawe łóże« = *iniquus torus Vulg* (2): *Leop Sap* 3/16; Rochmidá łfz wiedziáłá/ Włodimirzá być niepráwego łóžá/ (Bo go Swentosław z Malułłá miłłnicá miał) niechciáłá ná to pozwolić *StryjKron* 130.

»nieprawy syn« (2): iż nye telko thu ná tym łwyecye nyepráwi łynowye w zgárdzye/ á w podłem popiłye łá. Ale theż y Bog łam nyeradby áby łye rodzili *GliczKsiąź* B3; *BielKron* 353.

## 2. Niezgodny z prawdą (35) :

**a.** *Nie taki jak – zgodnie z nazwą – powinien być; fałszywy, udający coś; assimilatus, fucus, personatus, reprobus Mącz; adumbratus, commenticius, facticius, ficius, fucatus, simulatus Cn* (26) : Niepraweć w nich [*u królów*] wesele, Majác w sercu smętków wiele. *BierRozm* 8, 12; *GliczKsiąź* D4;

Tu fie okazało nie práwe dowiarftwo Moizelzowo z Aaronem (*marg*) Wątpienie Moizelzowe. (-)/ bo wątpliwie mowił/ przeto nie weźli do obiecány zyemie. *BielKron* 41v, 403v; Fucusus, Fałziwy/ Nieprawy/ Niezeczyry. *Mącz* 138c; Peninsula, Puł wyłpy/ nieprawa wyłpá która fie po yedney łtronie dzierzý ziemie. *Mącz* 171c; virtus assimilata, Zmyślona cnotá/ nieprawa. *Mącz* 394d, 30b, 293b, 324a, 419a; *GórnDworz* N3v; on gołpodarz mowił o Pánu/ iż to muśi być nie práwy Prorok/ gdyż niewie co tho ielł zá niewiáftá. *RejPos* 309, 51, 243v, 255v; *SkarJedn* 306; A iáko Ezau nie dobrze pokutował/ chocia płákał: y przetoż Bogá nie vbłagał (*marg*) Nie práwa pokuta. (-). *WujNT* 780, 493 *marg*, Aaaaaa3v.

*W przeciwstawieniu:* »prawy ... nieprawy« (2): Dwá znáki vkázuyá/ po ktorýchbyfmy myeli práwy kołcyoł boży poznáć/ á od nyepráwých á podforných rozeznáć. *KromRozm III* B7v; Y nie práwy to Rycerz/ co fie śmierci boi/ [...] Ale to ielł práwy kftáł/ fercá włpaniłego/ Nie lękáć fie w niezczęfcu *RejZwierz* 125.

*Wyrażenie:* »nieprawa dziewica, dziewczka« = *tq, która utraciła dziewictwo (1:1): FalZioł* IV 53d; Krol Angielski thego czáłu żonę łwoię Káthárynę/ Hádwardę dał ściáć mieniáć yż iá niepráwą dziewczką poiał *BielKron* 220.

*Szereg:* »obłudny a nieprawy« (1): Ty wálze bálwany/ obłudni łá á niepráwi Bogowie. *SkarŻyw* 126.

**b.** *Zawierający fałsz, nieprawdę; iniquus Vulg* (5) : [Kacerze] kftáł prawdy według nyepráwego wykłádu podawáýa. *KromRozm I* M2v; ktoregoś twa miłóć oddalił od ćci y od imienia/ á to prze niepráwe ofkárzenie niektorego rycerza/ imieniem Plebeufzá *HistRzym* 79v.

*W przeciwstawieniu:* »nieprawy ... prawy« (1): áby [...] łtrzedz łye mógl niepráwego wyrozumienia/ á łczyréy y práwéy náuki w łobie áby miał vmocnienie. *BiałKat* a2v.

*Zwrot:* »nieprawe rzeczy mowie (a. mawiać)« (2): Niebędzie miełskał w domu moim kthory łtroi pychę: ktory niepráwe rzeczy mawia [*qui loquitur iniqua*] *Leop Ps* 100/7; Falsiloquus, Qui falsa loquitur, Który niepráwe rzeczy mówi. *Mącz* 117a.

**c.** *Nie mający racji, wyznający, głoszący nieprawdę* (4) : A nieprawj bychmy byli Bych my go ynak łádzýli To jełł Decret Pana mego Niemiey Czarcze nicz doniego *RejKup* ee2; *KrowObr* 221v; *Prot Cv*.

*nieprawy w czym* (1): Więc potym ieden ná drugiego winę zgania/ á podobno obádwá w teyże rzeczy nie práwi. *GórnDworz* Mv.

*Synonimy:* **1.** grzeszny, krzywy, niepobożny, nierządny, niesprawiedliwy, niesprawny, winien; **a.a.** grzesznik, złoczyńca, złośnik; **2.a.** fałszywy, przypisany, przyprawny, zmyślony; **b.c.** fałszywy, kłamlivy, nieszczyry, obłudny.

Cf **NIEPRAWNY, PRAWY**

AK